

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

Освітній ступінь: молодший бакалавр
Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність: 053 Психологія
Освітня програма: Психологія

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні науково-
методичної комісії
факультету соціальної та
психологічної освіти
«24» грудня 2021 р.
(протокол № 4)

Голова науково-методичної комісії

доц. Бондаренко Г.В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму атестаційного екзамену укладено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця за освітнім ступенем «Молодший бакалавр» зі спеціальності 053 «Психологія», схвалена науково-методичною комісією факультету соціальної та психологічної освіти (протокол № 4 від 24 грудня 2021 року).

Атестаційний екзамен є кваліфікаційним і призначений для визначення теоретичної і практичної підготовки випускника до виконання професійних завдань. Програма і порядок проведення випускних екзаменів визначається «Положенням про організацію освітнього процесу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини», «Положенням про Європейську кредитно-трансферну систему навчання в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини», «Положенням про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії» та іншими нормативно-правовими актами.

Програма включає перелік питань ряду дисциплін циклу професійної підготовки, передбачених навчальним планом, освітньо-професійною програмою підготовки фахівців зі спеціальності 053 «Психологія»:

- Загальна психологія
- Вікова психологія
- Психологічна служба в системі освіти

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКА СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ», ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МОЛОДШИЙ БАКАЛАВР»

Кваліфікаційні вимоги до молодшого бакалавра

Здобувач вищої освіти повинен мати належний рівень навчально-професійної підготовки, який передбачає: засвоєння знань про психічні явища, закономірності їх виникнення, функціонування та розвиток, поведінку, діяльність, вчинки; взаємодію людей у малих та великих соціальних групах; психофізіологічні процеси та механізми, які лежать в основі різних форм психічної активності; здатних розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології.

Молодший бакалавр має вміти розв'язувати практичні завдання у сфері психології в процесі навчання та фахової діяльності, застосовуючи провідні теорії та методи психологічної науки.

Загальні компетентності, якими повинен володіти випускник:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 11. Знання норм сучасної української літературної мови; здатність характеризувати основні мовні засоби і прийоми нормування наукових текстів і ділової документації.

ЗК 12. Здатність спілкуватися іноземною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 13. Здатність глибоко розуміти теоретико-методологічні основи і категорії педагогіки, закономірності, принципи, зміст, форми і методи навчання та виховання учнів ЗСО.

Фахові компетентності, якими повинен володіти випускник:

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК5. Здатність діагностувати зміст та психологічні особливості розвитку психічних процесів станів, особистісних властивостей на різних етапах онтогенезу.

ФК6. Здатність розуміти сучасний стан та тенденції розвитку психологічної служби в Україні та за кордоном; знати організаційно-методичні, правові та етичні засади діяльності психологів освіти.

ФК7. Здатність розуміти методологічні засади психологічного дослідження та характеризувати етапи становлення експериментального методу в психології.

ФК8. Здатність відтворювати основні підходи до вивчення біологічних і соціальних чинників розвитку особистості; методи вивчення впливу спадковості і середовища на розвиток особистості; розуміння індивідуальних відмінностей, обумовлених темпераментом і характером, та основні підходи до їх вивчення.

ФК9. Здатність до розуміння закономірностей спілкування та взаємодії між людьми; видів групової динаміки; соціально-психологічні типів особистості; методів дослідження соціальної психології.

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПРН5. Брати активну участь у громадсько-політичному житті, мати громадянську позицію, високу історико-політичну культуру та застосовувати дані історичної науки для вирішення професійних завдань.

ПРН6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПРН7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПРН8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПРН9. Використовувати фізичні вправи з метою збереження та зміцнення власного здоров'я і забезпечення фахової дієздатності.

ПРН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПРН11. Здійснювати пошук інформації іноземною мовою, збирати та аналізувати дані, необхідні для вирішення умовно-професійних завдань; презентувати іншомовну інформацію професійного характеру у вигляді переказу або доповіді.

ПРН12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПРН14. Оперувати педагогічними категоріями, здійснювати педагогічну взаємодію, забезпечувати фізичний, інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток особистості школяра, застосовувати доцільні форми і методи навчання і виховання, уміння розв'язувати педагогічні ситуації.

ПРН15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПРН16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПРН17. Використовувати знання про роль провідної діяльності для пояснення психологічних особливостей новоутворення дитячого, молодшого шкільного (зрілого дитинства), підліткового, юнацького віку та дорослої людини.

ПРН18. Орієнтуватись у нормативно-правових документах, що регламентують навчання студента у вищому навчальному закладі та діяльність психолога.

ПРН19. Застосовувати особистісний підхід у дослідницькій діяльності;

інтегрувати набуті знання з метою кращого розуміння особистості, застосовуючи їх для пояснення і прогнозування особистісного розвитку.

ПРН20. Користуватися спеціальними діагностичними методиками, які дозволяють оцінити індивідуальні особливості особистості; інтерпретувати власні психічні стани; проводити елементарні психологічні дослідження.

ПРН21. Моделювати етапи організації психологічного експерименту; будувати структуру понятійного апарату; організовувати процедуру психологічного вимірювання; здійснювати аналіз первісних статистик; володіти методами дослідження психічного стану людини; оформляти результати наукового дослідження.

ПРН22. Розрізняти вплив біологічних і соціальних факторів на особистість; проводити кількісні психологічні дослідження індивідуальних і групових відмінностей серед людей.

ПРН23. Досліджувати соціально-психологічні явища: міжособисті стосунки, розрізняти соціально-психологічні типи особистості; використовувати механізми перцепції: визначати об'єкти соціально-психологічного дослідження, обирати соціально-психологічні методики та складати план-проспект соціально-психологічного дослідження.

ПРН24. Отримати необхідний педагогічний досвід у роботі з дітьми різного віку та дорослими людьми; вивчати і аналізувати соціально-психологічну ситуацію в колективі.

Загальні та фахові компетентності, програмні результати навчання, формування яких передбачене дисциплінами, що включені до атестаційного іспиту (загальна психологія, вікова психологія, психологічна служба в системі освіти):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ФК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК5. Здатність діагностувати зміст та психологічні особливості розвитку психічних процесів станів, особистісних властивостей на різних етапах онтогенезу.

ФК6. Здатність розуміти сучасний стан та тенденції розвитку психологічної служби в Україні та за кордоном; знати організаційно-методичні, правові та етичні засади діяльності психологів освіти.

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПРН6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПРН7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПРН8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПРН12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПРН16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПРН17. Використовувати знання про роль провідної діяльності для пояснення психологічних особливостей новоутворення дитячого, молодшого шкільного (зрілого дитинства), підліткового, юнацького віку та дорослої людини. ПРН18. Орієнтуватись у нормативно-правових документах, що регламентують навчання студента у вищому навчальному закладі та діяльність психолога.

ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Випускна атестація здійснюється Екзаменаційною комісією у формі атестаційного екзамену.

Склад комісії затверджується наказом ректора університету. До складання атестаційного екзамену допускаються студенти, які не мають академічної заборгованості. Під час екзамену студент отримує екзаменаційний білет, час для підготовки відповіді відводиться у межах 30 хвилин.

Атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей передбачених освітньо-професійною програмою.

Атестація проводиться як комплексна перевірка знань здобувачів, яка передбачена навчальним планом підготовки здобувачів ступеня вищої освіти молодший бакалавр зі спеціальності 053 Психологія в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Складання атестації проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу при обов'язковій присутності голови комісії.

Виконання всіх екзаменаційних завдань з випускного іспиту є обов'язковим. Незадовільна оцінка з одного з екзаменаційних завдань є підставою для виставлення незадовільної оцінки за випускний іспит в цілому. Оцінки випускного іспиту виставляє кожен член комісії. Підсумкова оцінка випускного іспиту визначається як середня з позитивних оцінок за кожен вид екзаменаційних завдань. Рішення Екзаменаційної комісії про оцінку знань, виявлених при складанні атестаційного іспиту приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь в її засіданні. За однакової кількості голосів голос Голови ЕК є вирішальним.

Атестація проводиться за білетами, складеними у повній відповідності до програм навчальних дисциплін (30 білетів, кожен білет містить 2 теоретичних питання та 1 практичне завдання).

Атестація не повинна перевищувати 6 академічних годин на день. Всі засідання екзаменаційної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, одержані на екзамені, записуються додаткові питання, що ставились здобувачеві, особливі думки членів комісії. Протокол підписують голова та члени екзаменаційної комісії, які приймали участь у засіданні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВІДПОВІДІ СТУДЕНТА

Оцінка відповіді студента здійснюється за стобальною шкалою

відповідно до вимог СКТС: відмінно (A), добре (BC), задовільно (DE), незадовільно (FX):

90 - 100 балів - відмінно - відмінне виконання з незначними помилками,
82 - 89 балів - добре - вище середніх стандартів, але з деякими помилками;

75 - 81 бали - добре - в цілому змістовна робота зі значними помилками;

69 - 74 бали - задовільно - чітко, але зі значними недоліками;

60 - 68 бали - задовільно - виконання відповідає мінімальним критеріям;

менше 60 балів - незадовільно.

Оцінки *«відмінно» (A)* заслуговує студент, який виявив всебічні, системні й глибокі знання та розуміння основ психологічних наук і вміння вільно їх використовувати у відповідях на питання білету, ознайомлений з новими психологічними теоріями та дослідженнями.

Зазвичай, оцінка *«відмінно»* ставиться студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних категорій і понять з психологічних дисциплін, усвідомлюють значення наукових знань для професійної діяльності психолога, творчо використовують їх у поясненні на прикладах.

Оцінки *«добре» (BC)* заслуговує студент, який виявив повне знання та розуміння основ психологічних наук, засвоїв категорії та сучасні теоретичні підходи у поясненні психічних явищ.

Як правило, оцінка *«добре»* виставляється студентам, які засвідчили системні знання та розуміння матеріалу з навчальних психологічних дисциплін і здатні до їх самостійного пояснення щодо використання в професійній діяльності. Одночасно вони допустили несуттєві неточності, пропуски, помилки, які змогли самостійно виправити.

Оцінки *«задовільно» (DE)* заслуговує студент, який виявив знання та розуміння основ навчальних дисциплін в обсязі, потрібному для майбутньої роботи психолога, але частково ознайомлений з новими психологічними теоріями та дослідженнями. Зазвичай, оцінка *«задовільно»* виставляється студентам, які допустили суттєві помилки у відповіді на іспиті, але продемонстрували здатність усунути ці помилки.

Оцінка *«незадовільно» (FX)* виставляється студентіві, який виявив значні прогалини в знаннях основних психологічних дисциплін, допустив принципові помилки у викладі основного матеріалу, не зміг відповісти на питання білету.

Як правило, «незадовільна» оцінка виставляється студентам, у яких відсутні знання з психологічних дисциплін або їх недостатньо для початку професійної діяльності психолога.

Програма атестаційного екзамену затверджена на засіданні кафедри психології № 7 від 22 грудня 2021 року.

ПИТАННЯ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет вікової психології та її розділи. Завдання сучасної вікової психології.
2. Сутність понять вік та дитинство у віковій психології.
3. Поняття про психічний розвиток особистості.
4. Вікові кризи психічного розвитку особистості (за Л.С. Виготським).
5. Рушійні сили психічного розвитку.
6. Основні закономірності психічного розвитку.
7. Періодизація психічного розвитку та принципи її створення за Д.Б. Ельконіним (провідний вид діяльності, новоутворення, соціальна ситуація розвитку).
8. Методи дослідження вікової психології.
9. Пренатальний період розвитку індивіда в онтогенезі. Особливості кризи новонародженості.
10. Соціальна ситуація розвитку в немовлячому віці. Криза 1 року життя.
11. Психічний розвиток дитини в ранньому віці (новоутворення, провідна діяльність).
12. Охарактеризувати кризу 3-х років та її ознаки.
13. Соціальна ситуація розвитку дітей дошкільного віку. Провідна діяльність, новоутворення віку.
14. Характеристика кризи 6-7 річного віку.
15. Соціальна ситуація розвитку та новоутворення у молодшому шкільному віці.
16. Провідна діяльність молодшого школяра та її структура.
17. Психічний розвиток у підлітковому віці (основні новоутворення, криза підліткового віку, провідна діяльність).
18. Психічний розвиток в юнацькому віці (новоутворення, провідний вид діяльності).
19. Психологічні особливості розвитку особистості в період ранньої дорослості (проблеми, суперечності, соціальні завдання тощо).
20. Психологічні особливості розвитку в період зрілої дорослості. Криза середини життя.
21. Дайте загальну характеристику розвитку психіки, закономірностей психічного розвитку.
22. Яке значення психології та її завдань на сучасному етапі?
23. Дайте визначення психології як науки.
24. Які Ви знаєте методи психології?
25. Окресліть структуру сучасної психології та її місце в системі науки.

26. Дайте визначення поняттю про темперамент. Типи темпераментів, їх психологічна характеристика.
27. Дайте визначення поняттю про здібності, їх види.
28. Дайте визначення поняттю про характер. Головні риси типового характеру.
29. Дайте визначення поняттю про уяву. Зв'язки уяви з об'єктивною дійсністю.
30. Дайте визначення поняттю про емоції та почуття. Фізіологічні основи емоцій і почуттів.
31. Дайте визначення поняттю про мислення. Мислення і мова.
32. Дайте визначення поняттю про навички, вміння та звички.
33. Дайте визначення поняттю про сприймання та його властивості.
34. Окресліть класифікацію сприймань та їх види.
35. Які Ви знаєте індивідуальні відмінності в процесах пам'яті?
36. Дайте визначення поняттю про пам'ять. Види пам'яті.
37. Які Ви знаєте механізми психологічного захисту?
38. Опишіть основні види діяльності (гра, навчання, праця). Спільне і відмінне між ними.
39. Які Ви знаєте розумі дії та мислительні операції?
40. Дайте визначення поняттю про волю. Вольовий акт і його структура.
41. Практична психологія – вид психологічної допомоги населенню.
42. Структура і завдання практичної психології.
43. Національна система соціально-психологічної служби.
44. Основні цілі діяльності практичного психолога.
45. Загальне положення про психологічну службу в системі освіти.
46. Завдання психологічної служби системи освіти України.
47. Структура психологічної служби системи освіти в Україні.
48. Роль шкільної психологічної служби у вирішенні проблем школи.
49. Основні види діяльності працівників шкільної психологічної служби.
50. Зміст діяльності психологічної служби в системі освіти України.
51. Права та обов'язки практичного психолога освіти.
52. Кваліфікаційні вимоги до особистості практичного психолога.
53. Етичний кодекс практичного психолога.
54. Матеріали та документація практичного психолога.
55. Вимоги до планування та звітності практичного психолога.
56. Зміст роботи психолога в дошкільному навчальному закладі.
57. Цілі та завдання психологічної служби початкової школи.
58. Особливості функціонування психологічної служби у різних ланках загальноосвітньої школи.
59. Специфіка психологічної служби позашкільного закладу.

60. Специфіка роботи психолога в закладах інтернатного типу.

Практичні завдання.

1. Враховуючи психологічні особливості вікового періоду, пояснити причини такої поведінки хлопчика та можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації.

Щоразу на прогулянці Сергійко (2 роки) весело грається, розмовляє з батьками, але коли батьки йому кажуть «Сергійко, ідемо додому» - впадає в істерику, голосно починає плакати, кричати, іноді демонстративно падає на землю. Як мають реагувати на це батьки, щоб заспокоїти дитину? Як попередити реакції?

2. П'ятирічна дівчинка, заколисуючи ляльку, роздратовано промовляє: « - Посмій тільки не заснути! Зараз же закрій очі!» Вихователка, побачивши таку негативну реакцію каже дівчинці: « - Так сердито перед сном мами до доньок не звертаються. Краще обійми її, заспівай пісеньку, вона і засне.» Але дівчинка не погоджується, і відповідає: « - А моя мама завжди так говорить, коли маленька сестричка довго не засинає». Що вихователь повинна відповісти дівчинці? Які причини такої поведінки дівчинки?

3. У новонародженого хлопчика (2 місяці), якого батьки часто залишали на самоті, не виявляється "комплекс поживлення", дитина байдужа до оточуючого, не зацікавлюється іграшками, не виявляє пізнавальну активність, більше спить, а коли просинається – плаче і довго не заспокоюється. Які причини такої байдужості дитини до навколишнього середовища? Про що які особливості психічного розвитку свідчить така реакція?

4. Приклад ситуації: Шестирічний хлопчик, який почав ходити до школи і, не зважаючи на те, що навчається вже місяць, переживає труднощі адаптації до школи: вранці йому важко проснутися, зібратися до школи. Він ніяк не звикне до нового розпорядку дня, жаліється на те, що болить живіт або, що не хоче йти до школи. Які причини дезадаптації дитини? Як психолог має допомогти дитині адаптуватися до шкільного навчання? Яка роль батьків у ситуаціях дезадаптації?

5. Пояснити, яке новоутворення дошкільного віку ілюструє наведений приклад? Обґрунтуйте свою відповідь.

Максим (6 років) стоїть у кутку кімнати. Запитує себе: «- Чи можна вийти із кутка? І сам собі відповідає: - Ні, не можна! Навіщо дівчинку вдарив?».

Яке значення має сюжетно-рольова гра у психічному розвитку дитини дошкільного віку?

6. Учень 2-го класу. Погано навчається, неухважний, агресивний. У класі до нього погано ставляться, діти не хочуть з ним товаришувати. Вчителька в розмові з батьками каже, що треба найняти репетитора або хлопець залишиться на другий рік.

Які можливі причини психологічних проблем? Які поради можете надати психолог батькам?

7. Батько 15-річного хлопця скаржиться на боягузтво і сором'язливість свого сина. Ці якості хлопець мав з раннього дитинства і батько намагався боротись з ними, примушуючи хлопця долати свій страх у таких ситуаціях: кидав його у воду у глибині, щоб навчити плавати, посилав одного увечері до лісу. Хлопець боявся, плакав, однак батько наполягав на своєму, виховуючи у ньому «чоловіка». Незважаючи на все це, хлопець залишився нерішучим і боязливым. Він так і не навчився долати свої страхи. Більше того, з роками вони посилювались. Враховуючи вікові особливості, поясніть сутність проблемної ситуації? На що у першу чергу має спрямувати психологі свою консультативну допомогу?

8. З розповіді матері: «Моїй доньці 13 років. Дівчинка добра, слухняна, добре вчиться, відвідує гуртки, цікавиться образотворчим мистецтвом, займається музикою. Але дуже тяжко переживає шкільні невдачі. Недавно отримала низькі бали з англійської мови - прибігла додому в істериці, з головним болем, не дочекавшись кінця уроків. Дуже боїться вчителя з математики. Для того, щоб не було ніяких несподіванок, розв'язує завдання наперед». Враховуючи вікові особливості, поясніть суть проблемної ситуації. Які психологічні причини такої поведінки дівчини? Як психолог може їй допомогти?

9. Про яке новоутворення дошкільного віку йдеться у даному прикладі?

«Д. Б. Ельконін наводить у своїх дослідженнях історію одного хлопчика, який в дошкільному віці любив грати з хлопцями у футбол, але мав інвалідність правої ноги. Природно, невдачі і глузування однолітків засмучували його, але не дивлячись на це, він кожен раз при першій можливості спрямовувався на подвір'я і приєднувався до гри у футбол. Незважаючи на те, що заняття для нього було малоуспішним, почуття власної неповноцінності у нього не було. І ось в 7 років він вперше відмовився від гри в футбол, усвідомивши свою неспроможність у цій справі».

10. Яке психологічне явище у розвитку особистості дітей періоду 6-7 річного віку описано в даному прикладі? Дайте психологічну характеристику даного явища.

Мишко (6 років 9 міс.) Приходить з дитячого саду сумний. На питання «Що болить?», «Хто образив?» відповідає невизначеною гримасою і йде в свою кімнату. Перебирає свої іграшки і чітко вимовляє: «Набридло! Всі іграшки та іграшки, жодного реального життя ... Нудно!».

13. Прочитайте запропоновану ситуацію і визначте, якої точки зору дотримується кожна дійова особа: біхевіористичної, гештальтистської, психоаналітичної, гуманістичної, когнітивістської або ж еkleктичної. Обґрунтуйте своє рішення.

Ситуація. Кімната дворічного хлопчика. Восьма година вечора. Хлопчик стоїть біля ліжечка в оточенні своїх родичів: батька, матері, дідуся, дядька і тітки. Всі вони – психологи.

Хлопчик (плаксиво): Не буду спати сам. Мені темно і страшно. Буду спати з дорослими, у великому ліжку.

Мати: бідний мій, він же навіть не підозрює, чому йому страшно. Напевно, він ще в пологовому будинку злякався чогось темного, і тепер йому завжди страшно залишатися одному в темряві. Коли-небудь мені доведеться попрацювати з ним над його страхами і витягнути цю проблему з його позасвідомого.

Дядько: Та не витрачай ти часу даремно! Просто поклади поряд з ліжечком пару цукерок. Раз-другий поїсть в темноті цукерок, а на третій – сам попросить вимкнути світло.

Тітка: Ти завжди надаєш значенням дрібницям. Очевидно хлопчик ще недостатньо усвідомлює, що таке темнота, на відміну від не темноти. Мабуть, його очі ще не цілком адаптувалися до умов неосвітленого приміщення.

Дідусь: Я згоден, цукерки – це не вихід. От що, малюче, а скажи мені, будь ласка, які саме страшні речі кояться в темноті?

Хлопчик: В темноті з шафи вилазять різні істоти.

Батько: Хочеш, я зачиню двері на ключ, і вони не зможуть вилізти?

Хлопчик: Так, хочу, щоб дядько приніс мені цукерку, тітка – подивилася мої очі, мама – розповіла як я був маленьким, а дід поговорив, про що я думаю.

Відповідь:

Мати:

Дядько:

Тітка:

Дідусь:

Батько:

14. У сім'ї відомого психолога Ладигіної-Котс до чотирьох років жив шимпанзе Іоні. Він мав у своєму розпорядженні різні іграшки, спав на ліжку, їв за столом разом з усією сім'єю. Дослідниця намагалася навчити Іоні користуватися предметами домашнього вжитку, хотіла, щоб він розумів слова. Чого набув за час перебування серед людей і завдяки навчанню і вихованню Іоні? Чи вдалося підняти мавпу на вищий рівень психічного розвитку? Обґрунтуйте свою думку.

15. Серед деяких батьків поширена думка, що недоліки їхніх дітей: лінь, небажання вчитися, неслухняність, впертість – визначаються спадковістю? Чому ця теорія зараз так поширена серед батьків? Назвіть можливі причини.

16. Одного з персонажів роману Ж. Верна «Діти капітана Гранта» за вчинення злочинів висадили на безлюдний острів. Він отримав можливість працювати і, працюючи, перевиховатися. На острів привезли консерви, одяг. Інструменти, зброю, книги. Чому Айртон втратив людську подобу, перетворився на «білу мавпу»? Чому Робінзон Крузо, який опинився у важчому становищі, зберіг людський інтелект і гідність?

17. Як можна назвати діяльність Олі? Що її спонукає до такої діяльності?

Оля тихо собі грається в своєму куточку. Вона одягає і роздягає ляльку вже п'ять хвилин. А перед цим вона возила візок вперед і назад кілька разів підряд.

18. Чим пояснити відповідь Олега?

Олегу (2 р. 4 міс.) запропонували дістати ведмедика, що лежить на шафі. Малюк стрибав навколо шафи, безуспішно намагався залізти на неї, але не здогадався присунути стілець до шафи.

Батько спробував допомогти синові?

- Олеже, подумай, як можна дістати ведмедика?
- Не треба думати, діставати треба, - відповів син.

19. Охарактеризуйте мисленнєву діяльність Алли.

Дівчинка, прийшовши з ясел, де вона бачила, як няня поливає з лійки квіти, стала вдома поливати такою ж лійкою улюблене цуценятко, щоб воно швидше виростало.

20. Назвіть почуття дворічної Катрусі.

Катруся під час прогулянки намагається підняти Костика, який упав, заспокоює його, витирає сльози зі щічок. Сама дівчинка ледве не плаче.

9. Оцініть прийоми педагогічного впливу дорослих на дітей.

- Дмитрику, їж швидше, підемо зараз гуляти.
- Наталочко, їж швидше, а то бабуся зїсть Ні, не дамо їй!
- Кому найсмачнішу і найбільшу цукерку? Світланці, більш нікому не дамо.

21. Які особливості спілкування з ровесниками виявляються у цьому фрагменті тексту?

«Добрий день, Олено Анатоліївно! Наталко, привіт! У мене жуйка є! Хочеш?» – говорить Олексій.

22. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *Під загрозою звільнення з роботи менеджер спільно з директором фірми та психологом змушували всіх працівників відповідати на запитання анкети, яка стосувалася політичних та релігійних уподобань кожного.*

23. Визначте який зміст роботи психолога з педколективом загальноосвітнього навчального закладу.

24. Чим характеризується робота шкільного психолога у зв'язку з переходом від молодшого шкільного віку до підліткового?

25. Які проблеми адаптації до умов навчання може допомогти розв'язати психологічна служба ЗВО?

26. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *Керівництво школи 25 травня поставило перед психологом Тамарою Т. завдання у тижневий термін провести дослідження готовності учнів 4 і 9 класів до навчання на наступній ступені навчання і підготувати за цими матеріалами статтю до провідного наукового журналу. Тамара Т, розуміючи неможливість виконання цього завдання, не обговорюючи терміни і можливості його виконання з адміністрацією школи, знайшла в одній із збірок наукових праць*

статтю, яка висвітлювала подібну проблему, і, переписавши її під власним іменем, подала до журналу.

27. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *До психолога Дмитра Д. на консультацію звернулася досить приваблива клієнтка 19 років. Дмитро Д. після знайомства з клієнткою під час консультації запропонував їй продовжити їх співпрацю у кафе-барі, неподалік від офісу. При цьому він натякнув, що йому буде дуже приємно продовжити це знайомство за межами психологічної консультації. Клієнтка почала зустрічатися з Дмитром Д. щовечора, а двічі на тиждень приходила на консультацію.*

28. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *Директор фірми увірвався в кабінет психолога Катерини Л. Він вимагав терміново подати йому результати опитування працівників стосовно задоволеності роботою, взаєминами з колегами та керівництвом тощо. Катерина Л., не довго думаючи, подала шефові бланки відповідей, на яких були зазначені прізвища працюючих. На нараді керівник оголосив результати опитування кожного, коментуючи їх, вдаючись до образ.*

29. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *Майстер дільниці звернувся до психолога Олега Т. з проханням дослідити динаміку працездатності з метою складання оптимального графіку роботи. Олег Т., посилаючись на значне завантаження, запропонував майстрові провести дослідження самостійно і надав всі необхідні матеріали. Майстер як зумів, так і провів дослідження. Складений ним графік виявився недосконалим.*

30. Проаналізуйте описану ситуацію та визначте відповідність дій практичного психолога нормам Етичного кодексу психолога. Зазначте статтю Етичного кодексу психолога, яку було порушено. *У місцевій газеті психолог Олена В. опублікувала таке оголошення: «До уваги жителів міста та району! Всього за 60-80 гривень ви отримаєте гарантовану допомогу у вирішенні сімейних конфліктів, позбавитесь шкідливих звичок. Психолог-консультант, спеціаліст з психотерапії попередив 10 випадків самогубства, зберіг 12 шлюбів, вдало провів 15 сеансів психотерапії з проблем наркоманії. Приходьте і Ви зі своїми проблемами. Від нас підете без проблем. Запис на консультацію щоденно з 12 до 13 години дня (адреса офісу)».*

Рекомендована література

Основна

1. Максименко С.Д. Загальна психологія: підруч. 3-ге вид., переробл. і доп. МІСТО:, 2020. 272 с.
2. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2019. 376 с.
3. Долинська Л. В., Лисянська Т. М. Вікова психологія: Хрестоматія: навч. посіб. 2-ге вид. К.: Каравела, 2019. 488 с.
4. Савчин М.І. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2011. 382 с. (Альма-матер)
5. Павелків Р.В. Вікова психологія. К.: Кондор, 2011. 468 с. 468 с.
6. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. К: Центр учбової літератури, 2010. 125 с.
7. Демчук О.А. Психологічна служба в системі освіти. Умань: Софія, 2009. 96 с.
8. О.І. Кепканова, Н.М. Нечипорук, К. Демида Діяльність психологічної служби у вищій школі. К.: Марич В.М., 2010. 59 с.
9. Легка Л.М., Семенча Л.Г. Організація діяльності психологічних служб Львів: Новий світ 2000, 2017. 370 с.
- 10.3. О. Гаркавенко, І. Ю. Гобод, Т. В. Жук Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК. К. : Ніка-Центр, 2014. 259 с.
11. Панок В.Г. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно – методичні аспекти). К.: Освіта України, 2010. 229 с.
12. Дука Т. М. Психологічна служба в закладах освіти Умань : Візаві, 2018. 191 с.
13. Строяновська О.В. Психологічна служба в системі освіти: практикум з навчального курсу для практичних психологів К.: Каравела, 2013.175 с

Допоміжна

1. Демчук О.А. Вікова психологія. Умань: Видавець Сочінський, 2010. 215 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. /О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, В.Огороднійчук та ін. К.: Каравела, 2009. 399 с.
3. 7. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, В.Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с. [Електронний ресурс] URL: [http://libfree.com/194904719-psihologiyavikova ta pedagogichna psihologiya skripchenko ov.html](http://libfree.com/194904719-psihologiyavikova%20ta%20pedagogichna%20psihologiya%20skripchenko%20ov.html)
4. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2009. 110 с.
5. Васьківська С.В. Соціально-психологічний супровід клієнтів. К.: Главник, 2006. 128 с.